

DALGALAR VE ESKİ EV

WAVES AND THE OLD HOUSE

İzlemek için tıklayınız.**

Kıvanç TÜRKGELDİ*

Bu çalışmada çocukluk yıllarımı geçirdiğim kasabada 2021 yılında kaydetmiş olduğum görüntüler ile yine bu kasabada geçen çocukluk yıllarımdaki görüntülerini (90'lı yıllar) bir araya getirerek bir video deneme yapmayı denedim. İlk başta uzun bir süre timeline üzerinde görüntülerle çeşitli denemeler yaptım. Bir süre sonra aklıma bazı fikirler gelmeye başladı. Eski görüntüler ve kasabadaki deneyimimi zaman kavramı üzerine yaptığım okumalar eşliğinde yorumlamayı denedim.

Zamanda geçmişime baktığımda, ya da üzerine konuşurken, yılları, periyodları temel alarak konuşuyorum. Geçen zamanı bu şekilde dile getiriyorum. Aynı zamanda üstüne düşündüğümde de sanki bir noktadan bir noktaya gelmişim gibi zamanı uzamsal bir boyutta kavriyorum. Zamanı bloklar halinde bir periyod gibi ele alıyorum. Zamanı sayarak ifade ediyor ve görüyorum. Bu periyodlar sanki bir evreden bir başka evreye geçiş gibi söz gelimi T1'den T2'ye ve T3'e geçiş gibi dile geliyor. Ya da dil onu ancak böyle ifade edebiliyor. Bu, zamanın, Aristo'nun "kinesis" dediği anlamdaki kavranışı olmalı. Yani değişimin devinimi... Yaşamıma bu şekilde yönelişim değişimi, örtük de olsa (düşünmeden) bir tür saymadır. Bu pratik anlamda bir saymadır.

"Bu anlamda sayışımdaya sayıları değil, saydığım etkinlikleri umursarım. Aslında bu düşünüşümde de, zamanı gündelik yapıp etmelerimizin indeksi olarak ardına diziyordum. (...) Gündelik etkinliklerimi birbirinden ayırmamış zamansal bir akışın içinde anlayarak sayıyor, aslında birbirinden ayırmamış etkinlik sürelerini ayırmış gibi anlıyordum" (Camcı 2015: 31).

Oysa tüm bunların ötesinde "yıllar su gibi akıp geçti" dediğimde zamanın bölünemez yapısını bir anlığına hissederim. Aslında periyodlar yoktur. İstedğim kadar böleyim, gece uyuduğum zamanlar yani gün geçişleri bile zamanda, tümsel olan zamanda bir geçişlilik ihtiva etmezler. Zaman kesintisiz bir akıştır. Bilincim onu keserek ve bölerek, Heidegger'in deyimiyile sayarak kavrar. Zamanın lineer akışı, öncelik ve sonralık zaten bana verilidir. Yaşamı kavrama şeklim böyledir. Bu bir şema bir var oluş biçimidir. Öncelik ve sonralığın anlamı benim yaşamı sayışımdaya gelir.

*Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema, kturkgeldi@cu.edu.tr

** <https://cinearji.com/dalgalar-ve-eski-ev/>

Belki de Kant'ın apriori olarak tanımladığı zamanı Heidegger'de böyle anlayabiliriz. Etkinliğe yönelmiş olan bilincimizin zaten ve hâlihazırda bu yönelişinin kendisinin zamansal olarak var olması...

Tümsel zaman fikri birkaç kavramı akla getiriyor: Heraklitos'un "Aion" kavramı. Başlangıcı ve sonu olmayan bir süre; bundan yola çıkarak "Aeternitas"; ve tam olarak zamanın yerine kullanılsa da varoluşa geliş ve yok oluş arasındaki düzeni, değişimi düzenleyen ilkesi "Logos". Bir diğer kavram ise Anaximandros'un "Aperion" kavramı; tüm oluşa kaynaklık eden, kendisi değişmeyen sınırsız olan... Son olarak ise Henri Bergson'un "Süre" (Durée) kavramı.

"Varlık saf ve yalın aşkınlıktır" (Heidegger, 2006; 1995, 7) : "Saf ve yalın aşkınlık olarak varlık bizim bölünmüş şimdileri sayışımızda sayılabilirliğin kapalılıktan açıklığa geçiş halinde var oluşu demektir." (Camcı 2015: 44) (...) "Her bağlamın ancak bağlamsallığın öncül var oluşu sayesinde anlamlı parçalar olduğunu, bu anlamlı parçalar örtse de, bağlamsallığın sayılabilirliğin kendisi olan orijinal zamanın var oluşunu sürdürdüğünü öngörmektir" (Camcı 2015: 44) . Zamanın akışına dair beklentimiz gündelik hayatımızı organize ederken ki tutumumuza eşlik ediyor. Aslında henüz gelmemiş ama olacağını öngördüğümüz ya da beklediğimiz gelecekte kendini açacak olan henüz gerçekleşmemiş şimdilerin varlığını sezmişiz... Söz gelimi akşam yemek yiyip, film izlemeyi tasarlıyor olmam, zamanın içerisindeki gelmekte olan şimdilerin doğrusal akacağı beklentisi, benim bilincimin yapısının zamansallığı ve bu zamansallığı sıralı deneyimliyor oluşum ile ilişkilidir. Ben varlığın kendisini sıralı deneyimlerim ve ancak sayarak onunla örtük bir şekilde temas ederim.

I. Peki bir filmdeki zamansal sıçrayışlar ileri ve geri gidişler bu anlamda nasıl ele alınabilirdi? Yani kurgunun bilincimin zamanla kurduğu ilişkiyi kökten olmasa da bir anlığına değiştirdiğini deneyimlerim. Bu deneyim daha çok doğrusal deneyimlemeye alıştığım sıralılığın bir hikaye içerisinde kırılması illüzyonu gibidir.

II. Anamur'daki eski evimizi ziyaret ettiğimde o kumsalda beni etkileyen neydi? Geçmişte olmuş artık var olmakta olmayan şimdilerin yani belleğimdeki geçmiş şimdilerin izinin mekânla kurduğum fiziksel temasta bir anda kendini görünür kılmasıydı. Orayı en son görüşümde bir daha ne zaman orayla tekrar karşılaşacağımı hiç düşünmemiştim. Yıllar sonra tekrar karşıma çıktığında ilk hissettiğim doğal ve kaçınılmaz olarak yitirmiş olduğum, artık olmayan, güzel duygularla özdeşleşmiş eski şimdilerin yokluğunun nostaljik hüznüydü. Bergson'un "Süre" kavramı burada bir anahtar. "O" anı yaşamak, hatıraları hatırlamak ve içsel bir bilinçle sürekli bir akış içinde olma deneyimi. Böyle bir zaman kavramı, her anın kendine özgü olduğu, değişken ve sürekli akıcı bir yapıya işaret eder. İlginç olan tam da bu anlamda bilincimin mekânla kurduğum ilişkide şimdilerin amorf bir illüzyonunu yaratabiliyor olmasıydı. Yani şimdiler aslında saf bir yokluğa hiçliğe karışmamıştı. Belleğim onları çağırabiliyor onları birer fotoğraf gibi bana yeniden açabiliyordu.

Bu mekânla olan ilişkimin bende yarattığı bir melankoliyi tarif edecek bir cümle arıyorum. Aklıma Heidegger'in (1927/2001, s.375) şu ifadesi geliyor: "İhtimam göstermenin (Sorge) ilksel tümlüğünün yapısı onun zamansallığında yatar " (bu ifadeyi videonun en başında kullandım). Benim ve diğer her şeyin ölüme doğru oluşu varlığını fark ettiğim günden başlayan yolculuğun bir gün biteceğinin sezgisel bilgisidir. Bunu bilmek dünyayla kurduğum ilişkinin zamansallığına sinmiştir. Diğer her şey gibi bunu da sayarım. Gelgelelim bu sayışımın bir gün biteceğini unutmaya meyil ederim. Çocukluğum artık bir geçmiştir. Geleceğe ise yönelmiş beklentilerle yaşarım. Varlıkta kalışım zamana bir yayılış. Bu aslında görünürde sadece ve sadece bir şimdide oluştur. Durmak bilmeyen bir devinime eşlik edip. Hem var olmak hem de eşlik etmemek gibi bir seçeneğimiz de yoktur. Kendi varlığımızı da bu devininin içinde sayarak anlamlandırırız. Anılarımız önce, umutlarımız sonra ile dile gelir. Öyle ki şimdi dışında kalan her şey bir anlatıdır. Anlatılar bile zamana yönelmişliğimizin uzantısıdır. Bir şeylerin ezelden beri geçmekte olduğu bilgisi zihnimize verilidir. Sayıları biz icat ettik. Çünkü görmekte olduğumuz ezeli akışı tarif etmek, dile getirmek için kavramlara ihtiyacımız vardı. İki, üçten öncedir, birden sonradır. Bunun aksi mantığa sığmaz. Çünkü mantık zaten varlıkla kurduğumuz zorunlu ilişkiyi somutlaştırmamızdan başka bir şey değildir.

"Hayatın, varoluşun zamansallığı, Dasein'in gündelik kaygılarla böldüğü boyutunun ötesinde, kendi içinde kesintisiz bir akıştır. Dasein, burada var-oluşumuz, statik bir kökene yaslayamadığımız, belirlenmemiş, açık varola gelişin içinde anlamlıdır. Dolayısıyla benliğimiz, kimliğimiz de, oldum olası bu açık zamansallığın uzamsal sınırlarla belirlenmemiş bir bölümü parçası olarak anlamlıdır. Dasein'in bunu fark etmesi, düşmüşlüğü, fırlatılmışlığını kapsayan bu bölünmemiş zamansallığın açıklığını fark etmesi demektir" (Camcı 2015: 163).

Heidegger'e göre (2021: 352) "dasein'in eksistensiyaalitesinin asli ontolojik temeli zamansallıktır. Zamanın varlığını gündelik yapıp etmelerimize/şeylere yönelmişliğimize bir eşlik edip olarak deneyimleriz. Nerededir bu zaman? Uzamsal bir yer gösteremeyiz. Zaman şurada ya da burada değildir. Dolayısıyla her yerdedir. Zaman benim gündelik etkinliklerime eşlik edişinde duyulur. Dasein'in etkinliklerinde duyulur. Ona ilişiktir. Dolayısıyla "eğer zamansallık, Dasein'in asli varlık anlamını oluşturuyorsa ve fakat bu varolan kendi varlığı içinde kendi varlığını mesele ediniyorsa, bu durumda ihtimam-göstermenin "zamana" ihtiyacı olacak ve zaman ile hesap edecektir. Dasein'in zamansallığı "zaman hesabını" geliştirmiştir. Zaman hesabı içinde deneyimlenen "zaman" zamansallığın en yakın fenomenal veçhesidir. Bundan da hergünkü-alelade zaman anlayışı doğmaktadır. Ve bu da geleneksel zaman kavramına dönüşmektedir" (2021: 353).

Tüm bu ifadeler videoyu kurgularken aklımda dönen düşüncelerin bir özeti olabilir. Yine de video da tüm bu düşünceleri sadeleştirmek ve damıtmak zorunda kaldım. Aksi yönde bir deneme bu çalışma için fazla ağırlaştırıcı ve görsel-işitsel akıştan koparıcı bir etki yaratacaktı. Bir şekilde bu mekânlardan aldığım ağır çekim görüntülerin etkisi beni metni seslendirmeye yöneltti. Kafamda her şeyi rafine ederek sadeleştirmeye çalıştığım bir buçuk sayfalık bir seslendirme metni hazırladım. Bu metinde olabildiğince öznel bir dil kullanmayı denedim.

Çünkü tartıştığım konuya dair kendi deneyimlerim en önemli malzememdi. Çalışmanın baş kısmında dalgaların görüntüsünü ağır çekimde geriye doğru oynattım (00:22-03:56). Çünkü bu video denemenin geriye doğru bir zaman yolculuğu gibi hissettirmesini istedim. Zaman üzerine ifade ettiğim düşüncelerin çıkış noktası şimdi ile geçmişim arasındaki kesintisizlik hissi ile karşılaşmamdı. Sahilden çıktıktan sonra görüntüyü düz bir şekilde oynattım. Çünkü artık dalgaların etkisi sona ermişti. Görüntüyü buradan sonra ters oynatmak hem anlamsız gözüküyordu hem de istemediğim bir estetik etki yaratıyordu. Bunun yerine çerçeveyi 90'lardaki evimizin görüntüsünü bulduğum yere kadar daraltmayı denedim. Zamanda geriye doğru akışı, çerçevenin içindeki hareketle değil de çerçevenin kendisini hareket ettirerek yapmayı düşündüm (04:02-04:44). Bu, pratik olarak iki noktada işime yaradı. İlk olarak 16:9 formatından 4:3 formatına geçmem gerekiyordu. Bunun aniden olmasını istemedim. İkincisi kasabanın muazzam değişimi bende bir sıkışma hissi yaratmıştı. Bu hissi dinamik çerçeve yardımıyla aktarmak istedim. Evin yeni görüntüsü ile eski görüntüsü arasında uzun bir geçiş oluşturarak bağlantı kurmayı denedim (04:45). Eski görüntülerle ilgili bölümü kadrajın önünden geçen bir kamyonun geçişini kullanarak bitirdim (06:57). Hem hikâyemi sonuca taşımak hem de rüyamsı 90'lar sekansından izleyeni sertçe uyandırmak için köşeli bir bağlaca ihtiyacım vardı. Bundan sonraki kısımda baştan beri kullandığım ve atmosfere göre değişen müziğin yerine videosayın son karesinde kullandığım Pink Floyd'un "Time" şarkısının notalarını kullandım ve son karede şarkı ile klavyeden çaldığım akorları birbirine karıştırdım. Yani bir anlamda işitsel geçiş yaratmayı denedim. Bu, finalde işitsel olarak ambiyans müziğini final müziğine bağlamak için kullandığım estetik bir tercihti.

Bu denemeyi, Grant'in modalitelerle ilgili sunumundan (2021) hareketle düşündüğümde, ağırlıklı olarak bir "audiovisual argumantation" olarak tanımlayabilirim. Ancak kendi çekmiş olduğum görüntülerin çalışmanın büyük bir kısmını oluşturması, montajla ilgili denemelerim, ses ve müzik tasarımı gibi çabalarım çalışmaya bir performatif bir nitelik de kazandırıyor. Benim için en önemli deneyim bu videonun kurgu aşamasının daha önceki okumalarımla ilişkilenebilmesi ve hatta daha önce okuduklarımı daha farklı anlamlandırmamı sağlamasıydı. Önden elde etmeyi hedeflediğim bir "bilgi" amacıyla yola çıkmadım. Benim için sürecin özü bir deneysellik barındırıyordu. Bu deneyselliğin akademinin pratiklerini ihlal ettiğini ancak metodolojik bağlamda tam da bu ihlalin doğurgan potansiyelleri olabileceğini düşünüyorum. Düşünce ile ilişki kurmamızın -metinsellik dışında- başka veçhelerinin de var olduğunu söyleyebiliyorsak, bu noktada akademinin sınırlarını tekrar tahlil etme zorunluluğu doğacaktır. Böyle bir tartışma video denemenin epistemolojik değerini anlama yolunda bizlere yeni patikalar açacaktır.

Kaynakça

Camcı C. (2015). Heidegger'de Zaman ve Varoluş, Bibliotech Yayınları

Bergson H. (1939/2015). Madde ve Bellek. (Çev. Işık Ergüden), Dost Yayınları

Grant, C. (2021). On Present and Future Academic Filmmaking Modalities, Academic Filmmaking: Modalities, Experiment and Decolonisation Conference, Universtiy of Leeds

Heidegger M. (1927/2021). Varlık ve Zaman. (Çev. Kaan Öktem), Alfa Yayınları